

Nicoline van der Sijs (red.), *Wereldnederlands. Oude en jonge variëteiten van het Nederlands*. Den Haag: Sdu uitgever, [2005]. – 196 pp.

In deze bundel worden, voor eerst voor zover ik weet, verschillende variëteiten van het Nederlands beschreven en vergeleken, zowel in Nederland zelf als in Suriname, het voormalige Nederlands Indië en Curaçao, alsmede het uit het Nederlands ontstane Afrikaans van Zuid-Afrika. In Nederland gaat het dan om het Jiddisch-Nederlands en de variëteiten van het Nederlands gesproken door Turken en Marokkanen. Over het fascinerende Moluks-Nederlands worden enkele opmerkingen gemaakt, maar dat blijft verder buiten beeld. Het boek vormt het een waardevolle bijdrage aan de groeiende literatuur over dit onderwerp. Zoals de redacteur, Nicoline van der Sijs, opmerkt (p. 9), richt boek het zich op een algemeen publiek, en de auteurs en de redacteur hebben er ook voor gezorgd dat er in het boek geen overdreven moeilijke termen voorkomen. Aan de andere kant probeert het boek wel grondig te zijn: er worden geen details overgeslagen ten behoeve van het luchtige verhaal.

Het overzicht van Fritz Ponelis heeft als titel 'Nederlands in Afrika: het *Afrikaans*' (pp. 15-30). Niet iedereen in Zuid-Afrika zal zich kunnen vinden in die omschrijving, maar in het stuk zelf wordt een rijk beeld gegeven van beeldgege-

ven van de eigenheid van het Afrikaans en ook van de verschillen tussen de verschillende variëteiten van de taal, inclusief wat opmerkingen over de Flaaitaal of Tsotsitaal, vooral gebruikt onder jongeren in de steden van Gauteng, het gebied rond Johannesburg. Tekenend is dat Pone-lis geschreven bronnen gebruikt voor zijn analyse; zijn er gesproken teksten beschikbaar van de verschillende soorten van Afrikaans?

Sidney M. Joubert heeft de moeilijke taak een variant te beschrijven, het *Curaçaos-Nederlands* (pp. 31-57), waarvan de status onduidelijk is. Afgezien van uitspraak en woordenschat, er is geen consensus dat het Nederlands van Curaçao systematisch verschilt van dat van Nederland. Afwijkingen in woordvolgorde, lidwoordgebruik, enzovoort komen voor, maar niet systematisch. Joubert pleit voor 'een zo stringent mogelijk volgen van het Standaardnederlands' (p. 53); zijn artikel is met name waardevol door de schat van informatie over het lexicon van het Nederlands op de Antillen, en Joubert pleit ervoor dat er enige Curaçaos-Nederlandse woorden worden opgenomen in het groene Boekje of de Van Dale (p. 49). 'Zo'n geste zou de Curaçaöenaars zeker goed doen. De oogst zal zeker niet groot blijken te zijn.

De bijdrage van Jan W. de Vries over het *Indisch-Nederlands* (pp. 59-78) vertoont sporen van nostalgie. Zoals ook de rijsttafel 'met tenminste negen gerechten, zoals de *koki* ons gezin in Jakarta dagelijks voorschotelde' (p. 59) nauwelijks meer gemaakt wordt, zo verdwijnt ook het bijzondere taalgebruik van de Indische Nederlanders. Uitvoerig beschrijft hij de geschiedenis van het Indisch-Nederlands en een aantal lexicale en grammaticale bijzonderheden, met aan het eind nog opmerkingen over het Petjoh, 'de informele mengtaal van de straat en de vriendekring' (p. 68). Hier wreekt zich weer het gebrek aan grondige studies over het taalgebruik van de Indische Nederlanders. Opnames van informeel taalgebruik zijn nauwelijks beschikbaar.

Een opmerkelijke bijdrage is 'Het *Jodenhoeks*, "een echte spoegsprakie"' (pp. 79-110) van Justus van der Kamp. Met het *Jodenhoeks* wordt het nu verdwenen Amsterdams-joodse dialect bedoeld, gesproken binnen de joodse gemeenschap naast Jiddisch, Aramees, Hebreeuws, en ABN. Van der Kamp loopt buitengewoon zorgvuldig de historische en literaire bronnen langs voor deze variant, vele waarvan van niet-joodse oorsprong en vaak gekleurd door stigmatisering, en dat levert een rijk maar niet altijd systematisch beeld op. Mogelijkerwijs kan er in Vlaanderen nog onderzoek gedaan worden naar gesproken joods Nederlands, al zal dat ook beduidend anders gekleurd zijn.

J. van Donselaar behandelt het *Surinaams-Nederlands* in Suriname (pp. 111-130), terwijl Leonie Cornips het Surinaams-Nederlands in Nederland belicht (pp. 131-147). Van Donselaar is vooral sterk in zijn historisch overzicht en enorme kennis van de bijzondere woordenschat van het Surinaams-Nederlands, terwijl Leonie Cornips aansluit bij het sociolinguïstisch geïnspireerde onderzoek naar de moderne gesproken taal. De beide bijdragen laten zien dat dit een zeer rijk terrein van onderzoek betreft: een systematische vergelijking van de gesproken taal van verschillende sociale klassen en etnische groepen in Suriname en in de Nederlandse Surinaamse gemeenschap is zeer gewenst.

Het *Turks- en Marokkaans-Nederlands* (op de omslag staat abusievelijk Arabisch-Nederlands) vormen een rijke bron voor nieuwe bijdragen aan onze taal. Enkele bijdragen zijn lexicaal, maar over andere aspecten is geen overeenstemming. Het hoofdstuk onder redactie van Margreet Dorleijn en Jacomine Nortier (pp. 149-184), en met bijdragen van Adberrahman El-Aissati, Louis Boumans en Leonie Cornips, schetst veel van de vragen die er op dit terrein spelen, zonder nog met definitieve antwoorden te komen. Ontstaan er kenmerkende en stabiele vormen van Turks- en Marokkaans-Nederlands? Lijken deze op elkaar of zijn ze heel verschillend? Zijn er ook plaatselijke verschillen? Zullen deze variëteiten het niet-standaard Nederlands van de andere bewoners van de grote steden beïnvloeden? Gelukkig worden er over dit onderwerp op dit moment een aantal onderzoeken verricht, zodat over enkele jaren er meer helderheid zal zijn.

In haar *afsluitende overzicht* (pp. 185-196) probeert Noline van der Sijs vast te stellen wat de verschillende variëteiten met elkaar gemeen hebben. Duidelijk is dat de woordenschat dan geen rol speelt, die is juist onderscheidend. Kenmerken die een rol spelen zijn grammaticaal geslacht, verbuiging van de zelfstandige naamwoorden, de vergrotende trap van adjectieven, omschrijving met hulpwerkwoorden van werkwoordstijden, de plaats van de persoonsvorm, de vorm van het meervoud bij naamwoorden, verschillende vormen van een voornaamwoord (*ik/ mij*, enz.), vervoeging van het werkwoord, passieve vormen van het werkwoord, koppelwerkwoorden die tegelijkertijd bezit en aanwezigheid uitdrukken, en plaats van de ontkenning. Als je de verschillende variëteiten vergelijkt met het Afrikaans en met creooltalen met Nederlands lexicon, zie je allerlei mogelijke parallele ontwikkelingen. Verschillen komen voort uit de geschiedenis van de verschillende taalvarianten en de mate waarin zij in contact bleven met het standaard Nederlands.

Opvallend is hoe weinig systematisch onderzoek er is gedaan naar al deze variëteiten. Het Afrikaans is goed onderzocht, maar van de andere taalvariëteiten weten we niet zo heel veel. Met name op het terrein van het Surinaams-Nederlands is grondig modern onderzoek mogelijk en gewenst.

Pieter Muysken